

Međusektorska kooperacija u najboljem interesu djece koja su žrtve i svjedoci seksualne zlostave

Uvod

U prosincu 2016. održana je radionica za stručnjake koji rade sa seksualno zlostavljanom djecom u zemalja okruženja u organizaciji Child Huba i na kojoj radionici je raspravljano o najboljem interesu djeteta, koje su potrebe i prava djeteta i kako mi kao stručnjaci možemo pomoći djetetu?

Kooperacija različitih vladinih i nevladinih institucija dovodi do pronalaženja najboljeg interesa djeteta, koje je žrtva spolnog zlostavljanja. Koja kooperacija se treba ostvariti kako bismo zaštitili dijete? Zajednički rad svih koji rade s djecom, a to su u širem smislu : roditelji (ako nisu zlostavljači) , odgajatelji ako dijete pohađa vrtić, razrednik, učitelj ili stručna osoba škole ako dijete polazi školu, liječnik pedijatar ili liječnik opće prakse koji je izabran za određenu obitelj, lokalna zajednica i stručne osobe u zajednici uz sve stručnjake institucija koje na određenom slučaju rade. U užem smislu riječi trebala bi biti suradnja policije, državnog odvjetništva, odvjetnika, centra za socijalnu skrb, doma za odgoj i suda.

Način postupanja bi trebao biti takav da svatko radi svoj posao ali je okrenut prema drugima i vodi računa o djetetu. Multidisciplinarnost podrazumijeva uvažavanje drugih stručnjaka i očekivanje profesionalnog rada od sebe i drugih, odgovornost , žurnost i posvećenost. Koje profesije se trebaju umrežiti? To su: socijalni radnik, socijalni pedagog, psiholog za djecu, psihijatar za djecu, pedijatar, kriminalist, policajac za djecu, pedagog, sudac za mladež, državni odvjetnik za mladež, opunomoćenik djeteta. Svako dijete treba zaštitu i niti jedan predmet nije isti pa se to ne treba promatrati kao slučaj već kao pojedino dijete, žrtva u postupku . Cilj postupka je postupiti u najboljem interesu djeteta, zaštititi društvo, a žrtvi pružiti satisfakciju.

U kaznenom postupku kao kazneni sudac očekujem:

- Od policije sve podatke i prikupljene dokaze o kaznenom djelu i žrtvi
- Od državnog odvjetnika procesuiranje podataka, operativno pribavljanje i žurno postupanje
- Od opunomoćenika pružanje djetetu i roditelju pravnu zaštitu
- Od socijalne skrbi brigu za sigurnost, zdravlje i oporavak djeteta
- Od obrazovnih institucija prihvaćanje, dijeljenje odgovornosti za oporavak djeteta i pružanje pomoći

- Od zdravstvenih ustanova procjenu zdravstvenog stanja djeteta i uključivanje u programe, tretmane
- Od ustanove za djecu procjenu potreba djeteta i uključivanje u programe kako bi se dijete osnažilo i oporavilo
- Od suca angažiranost, odgovornost, žurnost, sposobnost objedinjavanja, koordinacije u korist djeteta

Stoga je važno kao osoba iz institucija da pozivam druge stručnjake, tražim izvještaje, obavijesti, podstičem druge na angažiranje, povezujem institucije vladine i nevladine, predlažem način rješavanja pojedinih praktičnih problema i procjenjujem prikupljene podatke.

Najbolji interes djeteta

Konvencija o pravima djece u članku 3. navodi pojam najboljeg interesa djeteta i to pravo je primarno u svim postupcima koji se odnose na djecu. Ovaj princip je prvi put naznačen u Deklaraciji o pravima djece iz 1959.g gdje je navedeno da će dijete uživati posebnu zaštitu koja će biti osigurana pravnim i drugim putem kako bi mu omogućili psihički, razumni, moralni, duševni i socijalni razvoj u normalnim uvjetima kao što su sloboda i poštovanje. U provođenju prava najbolji interes djeteta će uvijek imati primarno mjesto kada se donosi odluka.

Konvencija o pravima djece nije definirala pojam najboljeg interesa djeteta već je radna grupa koja je predlagala konvenciju navela da će se osnovne vrijednosti i principi primjenjivati u svakom konkretnom slučaju. Iako stručnjaci koji su predlagali konvenciju smatraju da se konvencija i sva prava za djecu trebaju uzimati kao cjelina i da postoji međupovezanost, međutim, istakli su da su osnovna prava djece : nediskriminacija, preživljavanje i razvoj, poštovanje dječjeg mišljenja. Ta prava su važna za određivanje najboljeg interesa djece u određenoj situaciji kao i određivanje najboljeg interesa djece kao grupe. Određivanje najboljeg interesa djece treba sagledati u kratkom i dugom period koji se treba uzeti u obzir za dijete.

Pojedine zemlje u Zakonima o pravima djece definirale su pojam najboljeg interesa ali najčešće općenito povezujući s pravima djeteta da živi s roditeljima, da se školuje, da ima pravo na zdravstvenu zaštitu, da bude zaštićeno od svih oblika zanemarivanja i zlostavljanja, pravo da izrazi svoje mišljenje i slično.

Zaključak je različitih struka da je važno dobiti puno podataka o djetetu kako bi se za svaki pojedini slučaj utvrdio najbolji interes djeteta. Multidisciplinarni pristup djetetu osigurava sagledavanje svih mogućnosti za dijete u pojedinom vremenu i mogućnost da se utvrdi najbolji interes djeteta.

Otkrivanje spolnog zlostavljanja djeteta

Kod otkrivanja slučaja zlostavljanog djeteta jedna osoba bi trebala biti upućena u vođenje takvog slučaja u socijalnoj skrbi. Povezivanja svih sustava, centara za socijalnu skrb, škole, školskog liječnika, policije, državnog odvjetnika i suda treba biti kroz međusobno uvažavanje i zajednički rad s istim interesom. Trebalo bi omogućiti prolazak djetetu kroz sustav koji će mu biti naklonjen i najmanje moguće stresan, a da je dijete u središtu interesa svih stručnjaka. Od trenutka kada državni odvjetnik predloži ispitivanje djeteta trebalo bi sa stručnom osobom pripremiti i osnažiti dijete. To svakako ne znači da će se dijete uputiti kako će iskazivati već upravo suprotno, objasniti mu zašto je važno da jako pažljivo ispriča stvarne događaje, da koncentrirano pokuša o svemu razmisliti, da se prisjeti detalja, koja je razlika stvarnosti i mašte, istine i laži, što je sudski postupak i koji su to ljudi koji će ga slušati i tko može biti kraj njega kada govori i zašto se treba osjećati sigurnim. Nakon saslušanja djetetu treba pružiti zaštitu i sigurnost.

Kako bi se trebao kretati jedan slučaj:

1. dijete se požali u školi, gdje se razgovara samo onoliko koliko dijete samo priča
2. škola izvijesti centar za socijalnu skrb, koji ne razgovaraju s djetetom već sa osobom kojoj se dijete povjerilo, njegovim roditeljima ili starateljima
3. centar izvijesti policiju
4. policija razgovara s djetetom i roditeljem samo o najbitnijim elementima kaznenog djela, s posebnim stručnjakom u sobi za djecu
5. policija odmah izvijesti državnog odvjetnika
6. državni odvjetnik zatraži ispitivanje djeteta u roku od tri dana od podnesene kaznene prijave, od suca istrage za mladež
7. državni odvjetnik zatraži liječnički pregled samo ako je nužno (pedijatra, ginekologa, urologa, psihijatra, psihologa), bilo bi dobro nakon ispitivanja na sudu, ako nije hitno
8. od trenutka kada se dijete požali u školi, centar za socijalnu skrb sa stručnom osobom pruža djetetu podršku
9. kada sudac istrage za mladež odluči o ispitivanju djeteta na sudu postavlja mu se opunomoćenik, odvjetnik koji poznaje prava djece
10. opunomoćenik je u kontaktu s roditeljima i pruža pravnu pomoć

11. stručni suradnik koji će ispitivati dijete priprema dijete, surađuje sa CZSS i osobom koja pruža pomoć djetetu
12. sudac istrage za mladež provodi dokazno ročište, nužno ispitivanje provodi stručna osoba, stručni suradnik suda koja zna ispitivati dijete, iskaz se bilježi na audio video snimci
13. nakon ispitivanja na sudu (preko linka sa stručnom osobom) djetetu se pruža psihološka pomoć i podrška
14. dijete se uključuje u tretman kliničkog psihologa, dječjeg psihijatra kao na primjer Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba
15. socijalna skrb bi trebala povezati, školu, primarnu zajednicu i obitelj (ukoliko nije djelo počinjeno u obitelji) procijeniti sigurnost djeteta ako ostaje u istoj sredini ili smjestiti dijete u udomiteljsku obitelj
16. nastaviti raditi s djetetom sa pomagačkim profesijama, kako bi se osigurala njegova sigurnost, jer s djetetom se radi od prvog saznanja za zlostavljanje do njegovog oporavka
17. na raspravi prikazuje se snimka iskaza djeteta
18. po pravomoćnosti presude kaznenog suda kojim se utvrđuje krivnja optuženika dostavlja se prvostupanjska odluka zakonskom zastupniku djeteta, centru za socijalnu skrb koji stavlja prijedlog obiteljskom sudu (npr. ako je roditelj počinitelj kaznenog djela stavlja se prijedlog za oduzimanje roditeljske skrbi)

Prava djece koja su žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode

Smjernice Vijeća Europe o prilagođen pravosuđu djece ističu osnovna prava , a to su: pravo djeteta na sudjelovanje, pravo da se u svakom slučaju utvrđuje najbolji interes djeteta, da se s djetetom postupa s poštovanjem i da se ukloni svaka diskriminacija.

Osnovni elementi za primjenu pravosuđa naklonjenog djetetu su: davanje djetetu informacije i savjete, zaštititi njegov privatni život i obiteljski život, osigurati sigurnost sa specijalnim preventivnim mjerama, osigurati stalnu izobrazbu stručnjaka i pristupiti svakom slučaju multidisciplinarno.

Za vrijeme sudskog postupka potrebno je omogućiti djetetu pristup sudu i sudskom postupku, osigurati zakonskog zastupnika i osobu koja će dijete predstavljati (posebnog staratelja),pravo da ga se sasluša i da može iskazati svoje mišljenje, izbjegavati nepotrebna odugovlačenja, pravo da je organiziran postupak u skladu s potrebama djeteta, u djetetu prilagođenom prostoru, a djetetu prilagođenom govoru i uvažavanju iskaza djeteta i omogućavanja da se iskaz djeteta uzme kao dokaz u postupku.

Prema Konvenciji o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, Lanzarote , 2007, djeca imaju posebne potrebe kao svjedoci: da budu informirana o svojim pravima, da njihove familije bude informirane, da ima pravo da bude saslušano, da mu pomažu adekvatni stručnjaci, da zaštite njegovu privatnost, da osiguraju sigurnost djeteta, da nema kontakta sa počiniteljem, da se može obratiti nadležnom tijelu, pravo na pravnu pomoć, posebnog predstavnika djeteta, mogućnost da nevladine grupe, udruge, organizacije pomažu i sudjeluju s djetetom u postupku, pravo na informacije koje su prilagođene dobi djeteta i njegovom razumijevanju.

Prema Direktivi 2012/29/EU, pravnom propisu Europske unije kao sekundarnog prava koje se treba unijeti u nacionalno pravo svake države članice Europske Unije, države osiguravaju da žrtve dobiju pravovremenu i pojedinačnu procjenu, u skladu s nacionalnim postupcima, radi utvrđivanja posebnih potreba zaštite i utvrđivanja bi li i u kojem opsegu one imale koristi od posebnih mjera u okviru kaznenog postupka. Djeca kao žrtve se smatraju da imaju posebne potrebe zaštite zbog njihove ranjivosti na sekundarnu i ponovljenu viktimizaciju, zastrašivanje i odmazdu.

Pojedini slučajevi na sudu i u socijalnoj skrbi u Mađarskoj

Slučaj 1.

Za Adama , četverogodišnjaka je izvješteno da je seksualno zlostavljan od strane svog oca. Njegova majka je zatražila razvod braka i preselila sa dječakom u vlastitu kuću. Oboje, majka i dijete, su ispitani u policiji. Dječak je odveden u poseban centar za djecu gdje je zlostavljanje potvrđeno. Terapija za dječaka i za majku je započela, za koje vrijeme traje i sudski postupak. Prva rasprava je održana nakon šest mjeseci. Do tog vremena dječak se osjeća bolje, terapija pomaže. Sudac nalaže novo ispitivanje dječaka i novi izvještaj nezavisnog psihologa (branitelj optuženika ne prihvaća izvještaj centra za djecu).

Dječak je ispitan po sucu u sudu u sobi koja se koristi za ispitivanje svjedoka. Sudac je ponovljeno pitao dječaka je li svjestan posljedica svojih optužbi protiv oca. Majci nije dopušteno da bude nazočna ispitivanju djeteta. Dijete su odveli psihologu koji je njemu bio nepoznat i ispitivali su ga sat vremena. Izvješće psihologa nije potvrdilo sa sigurnošću da je dječak proživio seksualno zlostavljanje ali nije niti opovrgnulo optužbu.

Optuženi se nije pojavio na sudu i rasprava je odgođena pa je sljedeća krenula iznova nakon pet mjeseci. Optuženik je dobio novog branitelja, zatraženo je novo vještačenje dječaka i njegove majke.

To se nastavlja sljedeće 4 godine, a dječak je sada 8 godina, a sud još nije donio presudu. Nakon odluke suda da se dječak vještači po novom psihologu, majka je odbila da dozvoli ponovno vještačenje svog sina. Sud je radi toga kaznio majku sa visokom novčanom kaznom.

Sa djetetom s nije postupalo s poštovanjem i suosjećanjem. Prema Knjizi za stručnjake i zakonodavce u pravosuđu koje uključuje djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela iz 2009.g UNICEF-a i UNDOC-a osnovna prava djeteta svjedoka i žrtve u kaznenim djelima su:

1. Poštovanje najboljeg interesa djeteta
2. Pravo da se prema njemu ponašamo sa poštovanjem i suosjećajno
3. Pravo da bude zaštićeno od diskriminacije
4. Pravo da bude informirano
5. Pravo da bude saslušano i da izrazi svoje mišljenje i bojazni
6. Pravo na efektivnu pomoć
7. Pravo na privatnost
8. Pravo da bude zaštićeno od patnje tijekom sudskog postupka
9. Pravo na sigurnost
10. Pravo na odštetu
11. Pravo na posebne preventivne mjere

U konkretnom slučaju dijete nije imalo pravo na adekvatnu pomoć, opunomoćenika koji bi ga zastupao na sudu i koji bi tražio da se utvrdi najbolji interes djeteta i koji bi se protivio postavljanju pitanja koji izazivaju djetetu patnju. Odvjetnik koji bi zastupao prava djeteta bi trebao biti posebno educirani odvjetnik kojeg imenuje sud radi zaštite prava djeteta. Ujedno za tako malo dijete bi bilo važno da ima osobu od povjerenja koja bi bila cijelo vrijeme postupka uz njega. Državni odvjetnik bi u ovakvom slučaju zastupao optužbu ali prvenstveno bi pazio da se poštuju sva prava djeteta. Državni odvjetnik ima pravo da prigovori sucu kada postavlja pitanja djetetu koja mogu ugroziti razvoj djeteta, odnosno koja stavljaju djetetu krivnju zbog vođenja postupka.

Naime, konkretni slučaj pokazuje da su osobe stručnjaci bez edukacije i posebnog znanja o potrebama djeteta te da se nije vodilo računa o njegovom najboljem interesu.

Osnovno je da se nije poštivalo pravo djeteta da se prema njemu postupa s poštovanjem i suosjećanjem.

Sudovi moraju znati koji vještaci su specijalizirani za rad sa zlostavljanom djecom jer svaki psiholog nije dovoljno stručan da procjenjuje zlostavljanje djeteta, neki su psiholozi koji rade s odraslom populacijom, neki sa školskom djecom, a tek posebni stručnjaci su educirani i rade sa zanemarenom i zlostavljanom djecom.

Ovom djetetu su povrijeđena osnovna ljudska prava da bude zaštićen od daljnjeg mučenja, a da se postupak dovrši hitno bez nepotrebnog odlaganja u poštenom suđenju.

Dijete ima pravo da izrazi svoje mišljenje ali ne i dužnost da svjedoči. Ovo pravo mu treba predočiti jer bez da su, ono ili njegov roditelj, upoznati s tim pravom na njega se ne mogu niti pozvati.

Kako se radilo o slučaju u državi članici Europske unije i u nacionalno pravo je trebalo prenijeti Direktivu o žrtvama 2012/29/EU pa je dijete trebalo imati prava da ga se nepotrebno ne izvrgava vještačenjima, opetovanom liječničkom ili psihološkom ispitivanju.

Slučaj 2.

Ana djevojčica od 13 godina živi u domu za djecu. Ona je smještena u dječji dom nakon optužbi da je seksualno zlostavljana po više članova svoje obitelji.

U tri mjeseca je tri puta uhićena radi prostitucije. Policija bi ju privela, ispitala i vratila u dječji dom. Njen staratelj, direktor doma za djecu, predložio je da se Ana smjesti u specijalnu zatvorenu ustanovu gdje bi imala veće mogućnosti da joj se pruži posebna pažnja koju ne dobiva u ovom domu. Ali u specijalnoj ustanovi nije bilo slobodnih mjesta.

U sljedećim mjesecima Ana je imala problema s drogom. Lokalni liječnik ju je pregledao i postavio dijagnozu ali specijalna klinika u kojoj bi se provodila terapija je udaljena više od jedan sat s autobusom i prva moguća terapija može započeti za 3 mjeseca. Kako je Ana u domu koji je na samoj granici s drugim zemljama postoji opasnost da bude žrtva prodaje.

Socijalna služba je ponovno predložila Anin smještaj u specijalnu zatvorenu ustanovu. Još uvijek nema mjesta u ustanovi i Ana se tome protivi. Ona izostaje iz škole, uzima droge, zdravlje joj se pogoršava i mentalno je nestabilna. Direktor ustanove navodi da je bespomoćan, ne može djevojčicu smjestiti u specijalnu ustanovu a djevojčica više ne prihvaća savjete autoriteta. Djevojčica je sama u sobi u dječjem domu, rijetko razgovara s drugima. S vremena na vrijeme kod nje se pronalaze veće sume novaca, a drugoj djeci u domu donosi slatkiše i alkohol.

Ovaj slučaj pokazuje nepovezanost sustava, koji je trebao napraviti zajedničku procjenu djevojčice (škola, liječnik, psiholog, odvjetnik i socijalna služba). Ukoliko je bio primarni problem zdravstveno stanje djeteta nije se smjelo dijete smjestiti u ustanovu koja je daleko od zdravstvenog centra već pronaći udomiteljsku obitelj, po mogućnosti posebno educiranu za rad s zlostavljanim djetetom, u velikom gradu gdje bi pristup zdravstvenim i drugim pomagačkim uslugama bio moguć.

Kako je za pretpostaviti da je vođen kazneni postupak gdje je djevojčica bila žrtva kaznenog djela trebala je imati adekvatnu pomoć odvjetnika za djecu koji je trebao tražiti poštovanje svih prava djeteta.

Prema Smjernica Vijeća Europe osnovno pravo djeteta je da bude sigurno i da se prema njemu postupa na multidisciplinarni način. Rana procjena potreba djeteta od strane različitih struka uveliko olakšava donošenje odluka gdje i na koji način se pruža zaštita i briga za dijete.

Poseban staratelj djeteta ne bi trebao biti direktor ustanove u kojem je dijete smješteno već stručna osoba koja je povezana s djetetom i poznaje ga.

Slučaj pokazuje kako od žrtve dijete postaje maloljetnica s problemima u ponašanju upravo iz razloga jer nije provedena terapija i nije joj pružena pomoć nakon zlostavljanja.

Zaključci:

Nakon provedene radionice sa stručnjacima iz osam zemalja: Mađarske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Kosova, Albanije, Rumunjske, Bugarske i Hrvatske zaključeno je da je najvažnije provođenje kvalitetnih edukacija, povezivanje različitih sektora kako bi se zaštitilo dijete. U svim zemljama je zaključano da bi se trebao utvrđivati najbolji interes djeteta koji treba utvrditi za svako pojedino dijete individualno u vremenu kada se problem djeteta rješava, no međutim zbog nepovezanog sustava, manjka stručnih osoba, sporog načina postupanju u postupku krše se prava djeteta. Dobri primjeri multidisciplinarnog postupanja su Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba u Hrvatskoj i Barnahus kuće na Islandu.

Contents

Međusektorska kooperacija u najboljem interesu djece koja su žrtve i svjedoci seksualne zlostave	1
Uvod	1
Najbolji interes djeteta.....	2
Otkrivanje spolnog zlostavljanja djeteta	3
Kako bi se trebao kretati jedan slučaj:	3
Prava djece koja su žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode	4
Pojedini slučajevi na sudu i u socijalnoj skrbi u Mađarskoj.....	5
Slučaj 1.....	5
Slučaj 2.....	7
Zaključci:	8